

Hans Rosling och bildandet av svenska Médecins Sans Frontières (MSF)/ Läkare Utan Gränser

Ann Lindstrand, Stefan Swartling Peterson,
Johan von Schreeb

Ann Lindstrand, enhetschef, Folkhälsomyndigheten,
Enheten för Vaccinationsprogram. E-post: ann.lindstrand@folkhalsomyndigheten.se
Stefan Swartling Peterson, Associate Director, Chief Health Section,
UNICEF, New York, USA. E-post: speterson@unicef.org
Johan von Schreeb, kirurg specialiserad inom global katastrofmedicin,
universitetslektor vid Karolinska Institutet. E-post: johan.von.schreeb@ki.se

När Hans Rosling år 1992 utvärderade Sidas hälsobistånd till det krigsutsatta Angola rekommenderade han myndigheten att ge alla pengar till Läkare Utan Gränser (MSF), men myndigheten lät sig inte övertygas då MSF inte följde rådande svensk biståndsdoktrin. Frustrerad över Sidas oförmåga att stötta sjukvård på världens mest utsatta platser arrangerade Hans ett möte som inspirerade till bildandet av svenska Läkare Utan Gränser. Han blev därigenom en viktig inspiratör och regelbunden talare på debatter och möten som MSF ordnade. Hans insåg att om ska man förändra en värld så räcker det inte med forskning utan det krävs också handling Troligtvis var det detta som drev honom att ständigt undervisa och stimulera yngre kollegor till att både tänka och handla. I konsekvensens namn gav han sig av för att på plats i ebola drabbade Liberia handfast bidra till att stoppa epidemin. Han genomsyrades att få andra att växa och har gett många unga studenter och kollegor runt om i världen energi att förändra världen.

When Hans Rosling evaluated The Swedish International Development Cooperation Agency's, Sida's, health support to war torn Angola in 1992, he recommended the authority to give all the money to Médecins Sans Frontières, MSF, but Sida were not convinced since the MSF did not follow the prevailing Swedish aid doctrine. Frustrated over the lack of willingness to support agencies delivering health assistance in areas left behind, Hans arranged a meeting that sparked off the founding of the Swedish branch of MSF. He became an important inspirer and was often invited to speak at debates and meetings organized by the MSF. He knew that if one is to change a world, action and skilled people must engage. As a consequence, he volunteered to assist in the fight against ebola in Liberia. He was driven by the passion to teach and get the best abilities from younger colleagues. He knew how to make others grow and gave young students around the world energy to change the world.

Det var 1992. Hans var nyss hemkommen efter att ha utvärderat Sidas hälso-
bistånd till Angola. Hans korthuggna
rekommendation löd: *"ge alla pengarna
till Läkare Utan Gränser"*. Det krävdes
nya giv och arbetssätt i den komplexa
och krigsdrabbade miljön som rådde.
Läkare Utan Gränser/MSF var de
enda på Angolas landsbygd som lappa-
de sår i kulregnet, dessutom var orga-
nisationen ung, orädd och uppkäftigt.
Varken Hans eller MSF var tillrätta-
lagda, inställsamhet var inget de kunde
skryta med. Det fanns ett släktskap
som fick Hans inse behovet av en ny
organisation på platser övergivna av
biståndet. Men trots Hans rekommendation
blev det inga pengar. Sida
lät sig inte övertygas, ty MSF följde
inte rådande svensk biståndsdoktrin
som då ännu var genomimpregnerad
av sjuttioal. I protest ordnade Hans
mötet "Behövs Läkare Utan Gränser i
Sverige?" Johan von Schreeb var där,
nyligen hemkommen från MSF arbete
i Afghanistan och frustrerad över
svenskt bistånd. Efter mötet samlades
delar av publiken runt Hans i sjukhus-
kafeterian för att diskutera hur Läkare
Utan Gränser skulle bildas i Sverige
tills en efter en droppade av och kvar
fanns de tre som spottade i nävarna
och grundade organisationen Johan,
Anna Vejens och Stefan Swartling
Peterson gjorde jobbet, ivrigt påhe-
jade av Hans. Så Hans grundade inte
Läkare Utan Gränser i Sverige även
om han ibland lät påskina det. Han
var en ofta inbjuden talare och inspi-
rator på debatter och möten som MSF
ordnade. Ibland gav han näring och
kunskap till MSF för att satsa på rätt
saker, ibland retade han gallfeber på

undertecknade som t.ex. i debatten
om det verkligen var rätt att utöka an-
talet som får tillgång till HIV medi-
ciner i de fattigaste länderna. Vi som
var med i MSF, särskilt de första åren,
såg honom som vår personliga mentor
– även om vi stundom var oense.

Varför skulle just Hans inspirera till
bildandet av Läkare Utan Gränser?
Hans drevs av viljan att förbättra för
de fattigaste i världen och han använde
sitt passionerade intresse för statistik
för att sprida en faktabaserad världs-
bild. Med kunskap kunde världen för-
ändras enligt Hans. Världens ledare
skulle ta rätt beslut om de baserade
sina beslut på kalla fakta och sista 10-
15 åren i sitt liv stod han på scen både
på G7-möten i Davos och i flera väl-
besökta TED-talk. Han var däremot
aldrig så ödmjuk och lyssnande som
när han mötte fattiga kvinnor, män
och hälsoarbetare i låginkomstländer
som berättade om sina liv under en
av alla hans resor. Vi minns en gång
i Tanzania under ett träd satt han på
huk med en traditionell barnmorska i
timmar för att försöka förstå svårig-
heterna som fanns när mammorna
födde i byn. Det var detta lyssnande
i kombination med hans sprudlande
intellekt som gjorde att hans under-
visning om världen blev både detaljrik
och spännande.

En andra orsak till att just Hans
inspirerade till bildandet av Läkare
Utan gränser i Sverige var att han
förstod att om ska man förändra en
värld så måste många kunniga per-
soner engagera sig. Det var troligen
denna drivkraft som också gjorde att
Hans alltid undervisade och arbetade
för att ta fram yngre kollegors bästa

kvalitéer. Han var en professor som förstod att få andra att växa och han har gett energi att förändra världen till många unga studenter på så många platser runt om i världen. Han själv hade rest ut med Afrikagrupperna till Mocambique, men han insåg att den organisationen inte skulle kunna dra till sig dagens unga såsom Läkare Utan Gränser skulle kunna. Han tänkte mycket på hur man systematiskt skulle bygga upp vägar för att låta nästa generation engagera sig i ämnet Global hälsa. Hans idé var att läkar- och sjuksköterskestudenter, barnmorskeelever och andra skulle gå en kurs i Global hälsa under grundutbildningen, sen kunna göra fördjupningsarbete kallat Minor field study (MFS) med stipendium från Sida. Efter grundutbildningen och några år i yrket skulle man kunna åka ut som volontär med Läkare Utan Gränser och under specialistutbildningen skulle läkare kunna göra några månader av sin utbildning utomlands med hjälp av Centrum för allmän medicin (Cefam) och Sida-stipendier. Därefter skulle man uppmantra till att gå vidare med Master of Public Health och eventuellt doktorandarbete inom global hälsa.

Vad han inte räknade med var att dagens yngre doktorer inte hade så lätt att ge upp den kliniska karriären jämfört med honom. När vi gick vidare med våra specialistutbildningar och inte släppte det kliniska arbetet kallade han det att vi fick *"äterfall"* och *"misbrukade"*. Det ringer i örat av Hans råd till oss att *"andra kan jobba kliniskt, men få kan göra det ni kan"*.

Han var vår mentor i folkhälsan,

i forskning ... och i livet. Han var Stefans bi-handledare, Johans huvudhandledare i avhandlingsarbete och Anns mentor i hennes. Men han var mer än så, han var en ständig inspiratör och en som satte moraliska rättesnöret. Vid vägval i livet eller när vi stod inför nya utmaningar var det Hans vi vände oss till. Under många år arbetade Hans och Ann med att organisera kurser i folkhälsa i Indien, Tanzania och Vietnam och skriva en lärobok tillsammans. Ett stycke i läroboken tog veckors samtal att komma överens för allt skulle diskuteras och vi var inte alltid överens.

Den hetaste diskussionen i läroboken men även med hela organisationen Läkare Utan Gränser var när Hans ansåg det helt ologiskt att utöka antalet HIV-behandlade patienter i de fattigaste länderna. Han ansåg att man först bör utöka och stödja utvecklingen av primärvården och behandling av de vanliga sjukdomarna malaria, lunginflammation och diarré. Länderna har inte råd med dyr kronisk behandling och måste prioritera ansåg han. Varken humanitära argument eller trolig minskad smittspridning om virusmängden minskar bet på Hans. Denna diskussion pågick till hans död.

Den berömda "edutainer" på scenen var lika tankeväckande, intensiv och inspirerande i privata diskussioner eller i klassrummet. Han accepterade aldrig dogma och hade en ständig förmåga att tänka på nya idéer. Han kunde bli riktigt irriterad på oss och andra om vi inte tänkte och argumenterade klokt. Ibland under ändlösa diskussioner när man kom med ogenomtänkta

Den snabbast arrangerade kursen i KIs historia? Hans iklädde sig nyfiket rollen som student men var liksom de båda andra professorerna som gick kursen urusel på att bära bår. Kursen i hur man arbetar med ebolasmittade anordnades vid KIs kunskapscentrum för katastrofmedicin år 2014.

Foto: Gunnar Ask

svar spände han ögonen i en och sa: "Tänke!". Ibland skämdes man men det kompensades med hans uppriktiga vilja att få en att tänka klart. Det var i alla fall alltid stimulerande att debattera med honom och imponerande med hans absoluta uppmärksamhet när han var närvarande framför dig, full av värme och med stor humor.

När Hans blev en känd person kunde han skratta åt det som en spännande pojke, men han ändrade aldrig sitt sätt att vara. Han älskade bara verkligen att vara på scenen. Det han troligen tyckte mest om med sin nya status var att det gav honom tillträde till inflytelserika människor och han kunde på så vis få saker att hända.

Han höll ett episkt tal vid Läkarsällskapet om vikten av att agera snabbt

på ebolapidemin, som gjorde att alla 400 deltagare stod upp och var redo att lämna nästa dag för att stoppa epidemin. Hans var central i att mobilisera svenska insatser för att stoppa epidemin och såg till att en kurs för hur man arbetar med ebolasmittade, ordnades av kunskapscentrum för katastrofmedicin på KI, förövrigt den snabbast ordnade kursen i KIs historia, nio dagar. Lärarna på kursen var läkare och sjuksköterskor från svenska MSF som nyss återvänt från Västafrika efter arbete med att stoppas epidemin. Hans gick kursen, och gick nyfiket in i rollen som student som övade att ta av sig skyddsdräkt utan att nudda huden. Däremot var han och två andra professorer på KI, som också gick kursen usla på att bära bår. De lyckades tappa

Han var vår mentor i folkhälsan, i forskning ... och i livet. Med Stefan Swartling Peterson.

Foto: Privat

patienten de skulle lyfta mellan enheterna på kursens träningscentrum som byggts upp i en gammal simhall.

Hans löpte sen linan ut och gav sig under brinnande epidemi av till Liberia för att bistå Liberias stats-epidemiolog. Han trivdes att återigen vara i "fält" tillbaks och arbetade med liberianska kollegor på hälso-ministeriet. Hans följde passionerat och agerade på epidemin tills den ebbade ut.

Läkare Utan Gränser är nu en stor organisation och respekterad röst i Sverige. 2016 samlades det in runt 750 miljoner i privata donationer och skickade ut närmare hundra svenska medarbetare till platser som omvärlden vänt ryggen.

Han blev otålig ibland och särskilt sista året av hans liv: *"Jag undervisar samma sak under årtionden och okunnig-*

bet är fortfarande kvar". Under sitt sista år ringde han och talade timmar med sina vänner världen över. Ann frågade en gång; *"vad jag kunde göra mer för dig?"*. Då svarade han *"bara öka vaccinationstäckningen i Afrika och kämpa ned Boko Haram"*. Typiskt Hans klar-synta humor! Hans, jag lovar inget om just Boko Haram, men vi ska göra vad vi kan för att fortsätta vägen du stakat ut. Varje gång vi kommer hem från någon resa i världen stannar vi vid ditt porträtt på Arlandaterminalen för en pratstund. Din röst klingar fortfarande *"Du måste tänka!"*. Hans, du är djupt saknad.